

Kielemme käytäntö

»Vapautetun Jerusalemin» suomennoksesta

Viime vuonna ilmestyi runoilija Elina Vaaran kynästä Torquato Tasson »Vapautetun Jerusalemin» suomennos. Asiantuntijat ovat todenneet kääntäjän tässä vaikeassa, alkupe-
räistä ottave rimeä noudattavassa tulkinnassa onnistuneen oivallisesti. Ilmaisun sujuvuus tosin siellä täällä hiukan kangertelee ankaran runo-
mitan panssaripaidassa manööveroi-
dessaan, mutta yleisvaikutelma on al-
kutekstiä tuntemattomastakin mie-
luisan selkeä. Suomalaisella lukijalla
on siis nyt tilaisuus tutustua tähän
maailmankirjallisuuden kantateok-
siin kuuluvaan runoepokseen, tai
varovammin sanoen ainakin sen asia-
sisällykseen ja henkiseen ilmapiiriin,
— eihän mikään käännös voi koskaan
heijastaa alkutekstin kielellistä it-
seisarvoa. Pitkin matkaa lukija saat-
taa kuitenkin nauttia myös sellaisista
aforistisen iskevistä, mieleenjäävistä
sanonnoista kuin: Muu ei kuin
myrky myrkyn voimaa poista, | niin
lemmeltä myös lempi varjeelee (145);
Nopea tuho kohtaa uinahtajaa: |
unesta kuolemaan on vaaksa vajaa
(270); He ensi rynnäkössä hurja-
päistyy, | vaan sitten helposti he uu-
puu, väistyy (21), Yht' uljas, jat-
kuva kuin vainajien, | on saatto ur-
hoin syntymättömien (522); tai sel-
laisista Homeroksen-omaisista ver-
tauksista kuin: Jos voitelemme reu-
nat hunajalla, | kun pikarista sairas
poika juo, | petetty nielee, heitet-
tyään pelon, | myös lääkkeen kitke-
rän, sen myötä elon (2). Ja yleensä-
kin runo soljuu sulavana, kuin ei
olisikaan kysymyksessä käännös.
Näytteeksi vain yksi kokonainen sä-

keistö monien satojen vertaistensa
joukosta:

Niin lailla päiväin, jotka säteilevät,
kukoistus elon inhimillisen
pois haihtuu. Vaikka palaisikin kevät,
ei elvy nuoruutemme kukkanen.
Siks ennemmin kuin päivät pimenevät
me taittakaamme ruusu rakkauden
ja lempikäämme sillä tuokiolla
kun vielä rakastetut voimme olla.

Mutta juuri sen vuoksi, että Elina
Vaaran suomennos suurien ansioi-
densa vuoksi tulee kauan saamaan
ihailevia lukijoita maassamme, lie-
nee aihetta ottaa puheeksi eräät sen
heikkoudet. Tosin ne onneksi eivät
pysty himmentämään käännöksen
yleisvaikutuksen edullisuutta, mutta
niiden tarttumista hyvän suomenta-
jan auktoriteetin voimalla mahdolli-
siin jäljittelijöihin on ehkä syytä
koettaa edes täten hieman torjua.

Ensin eräs loppusointuseikka. Elina
Vaara soinnuttaa riimejä joskus tä-
hän tapaan: . . . eikä vaiennukaan |
nyt riemuhuuto leirin monen suun. |
Kadehdi kunniaa ei hältä *kukaan*.
(539) — . . . en otaksukaan, | ett' tur-
vaat sodan onneen kauemmin. | Ar-
gante korska tapansa jos *mukaan* |
lepoa hylkii . . . (395) — sisältä pil-
kistävän nähdään *tukin* | tavalla pus-
kualmiin pässin pään; | ja eikö kes-
kuksesta ilmaannukin | myös silta, joka
muuriin kiinnetään. (540) — . . . eellä
kaikkein ryntää pois | kivien, nuolten
tuiskuun; kavahdakaan | hän ei, vaan
tyynnä kohtaa otsan *vakaan*. (82; vas-
taavanlaisia esimerkkejä lisää sivuilla
16, 129.) Tällainen »visuaalinen lop-

pusointu» on kirjaimellisesti *contradictio in adjecto*. Onhan itsestään selvää, että riimi jos mikä on tarkoitettu, kuten sen suomalainen nimikin sanoo, tekemään kuulovaikutuksen, *s o i n t u m a a n*. Kun siis ehdottomasti vaadittava normaaliääntämys on esim. *ei vaiennukkaan, ei otaksukkaan*, eivät tällaisten foneemien sointupa-reiksi missään tapauksessa sovi *kukaan ja mukaan*. Samoin ainoa oikea ääntämys *eikö ilmaannukkin* on mahdoton pariaksi foneemille *tukin*. Lievin on tällainen rikkomus korvaa vastaan silloin, kun jäännöslopuke on *h:n* edessä: Pakene, aamu on! pois kiiruhdahan | vihoista leirin, päällikön tuon pahan! (255) Elina Vaara on muulloin itsekin noudattanut tätä luonnollista auditiivista kantaa riimittäessään aivan oikein esim.: Onnekses on *poissa* | se, jolle kuului haastees kaikuvan. | Mut ylpistellä kuitenkin et *voi sa* ... (222) tai: Oksat rungot saivat *tunnon*: | murhaaja olet, hakkuutyö jos *sun on*. (404)

Odottamattomia ovat näin korkeatasoisessa tekstissä muutamat suoranaiset *k i e l i v i r h e e t*. Niihin kuuluvat sellaiset kolmannen luokan kielenkäyttäjillä yleiset kompastukset nominien taivutuksessa kuin *neitsyitä* (pro: neitsyitä, 328), *airueena* (pro: airuena; 188; samalla sivulla nominatiivi *airut*; virheellisiä muotoja myös 189, 331), *orinsa* (pro: oriinsa, 610). Kummallinen on kypärrää merkitsevän *kaski*-sanan taivuttaminen *e*-vartaloina: *kasken* (350, 622, 630); ei ole mitään syytä poiketa jo Lönnotista Nykysuomen sanakirjaan asti jatkuneesta ohjeesta, että tämä nuori laina sana on oleva *i*-vartaloinen, ja sekoittaa sitä vanhaan omaperäiseen, *e*-vartalaiseen sanaan *kaski* 'halme, palo'. Turhaa on myös siirtää, tosin silloin tällöin sanomaleh-

dissä nähtyyn tapaan, *epään*: *evätä* -verbi astevaihtelun ulkopuolelle ja taivuttaa sitä tähän tapaan: Tää virka vain ja palaa joutuisasti, | kyselyyn muuhun *evää* vastaus (pro: epää, 188).

Licentia poeticakaan ei mielestäni oikeuta käyttämään seuraavanlaisia mielivaltaisia taivutusmuotoja tai johdannaisia: Oi katso, malta, *pado* tuskiasi (tarkoitetaan: patoa, 383), . . . taivahalle | *tähyivät* kasvot (tähyivät, 246), kadotti jäljet, kulki *haparoin* (haparoiden, 201), hiljaa *kajain* | soi huuliltansa vakaa lausahdus (kajaten, 142), lymyten | majaansa hän, sen maailmalta *telkein* (teljeten, 36), *lietsoaja* (lietsoja, 225); häiritsevän outo on myös *vainuin* (pro: vainuten, 252), se kun on harvinainen murteellisuus. — Anteeksiantamatonta on vielä 1950-luvulla yrittää tyrkyttää suomen kieleen instruktiiviattribuuttia (ks. siitä Saarimaa, Kielenopas³ 179—): On lintu yksi *nokin purppuraisin* | ja *sulin sateenkaaren-kirjavin* (tarkoitetaan: on purppuranokkainen lintu jne., 471), *Ismeno . . . mies kasvoin mustin, kalvain, julma parta* (555). Lukijan ajatusta hämääviä ovat myös seuraavat instruktiivinkäyttötavat: Kuin puita jäinen sade pieksee, valaa, | pois raastaa oksain lehdet *omenin*, ne raakiloina maahan pudottaen (341), Armida saapuu sodan *pukimin* (626). Häiritsevää on käyttää *vaunut* -sanasta samamerkityksisenä milloin yksikköä, milloin monikkoa: kohtaa *kultavaunun*, millä Armida saapuu (626), pois *heikon vaunun* rakastaja vie tää (629), nyt yksin *vaunuissaan* hän olla saa . . . hän *vaunut* jättää (645); monikko olisi tietysti näissä tapauksissa suositeltava. — Moitittavaa, vanhanaikaista passiivin käyttöä: hän päättää jäädä paikkaan *salattuun* (tarkoitetaan: salaiseen, 198), siimeksiin kun *suojat-*

tuihin uinahti lauma (tarkoitetaan: suojaisiin, 200). *Vaieta* -verbiä on miltei aina käytetty väärin merkitsemässä 'vaiti olemista' (eikä, kuten pitäisi, 'äänettömäksi rupeamista', 40, 316, 524, 529, 586 jne.).

Murteellisuuksia on paikoin, enim-mäkseen tieteenkin loppusointupakon tai rytmin houkutuksesta viljelty häiritsemiin asti. Huomattakoon esim. puhekielenomainen passiivin myönteinen konditionaali *kutsuttaisi* 'kutsuttaisiin' (234), *tuhottaisi*, *surmattaisi* (258), *ryhdyttäisi* (358), heikkoasteisuus sellaisessa tapauksessa kuin *hengäissyt* = henkäissyt (134); edelleen esim. *hyvin sanomoin* (= sanomin, 192), *taaempi*, 69, 358, 504), *ukostaa* (= ukkostaa, 577, painovirhe?), *järjestäyden* (= järjestäytyen, 65), *hämmärtäyden* (587).

Vierasperäisten sanojen oikeinkirjoituksessa suomentaja osoittaa heikkoperusteista omintakeisuutta. Vas-

toin jo vakiintumassa olevia tapoja hän kirjoittaa pitkän vokaalin pääpainottomassa tavussa esim. tapauksissa *pyramiidi* (455), *parooni* (160, 626), mutta lyhyen esim. tapauksissa *Euoppa* (9, 218), *Apenninein* vuoristo (291), *bitynein* heimo (265), *emiri* (613, 642; tarkoitettu kuitenkin äännettäväksi *emiiri*, koska sana on sijoitettu *piiri*-sanan loppusointupariksi). Pääpainollisen tavun pitkä vokaali taas on kirjoitettu yhdellä vokaalimerkillä esim. tapauksissa *Trakia* (237, 606), *farao* (321), *mysein*, *frygein*, *lydein* kansa (265). Hattupää-š on (tosin valitettavan yleiseen tapaan) korvattu epäsuomalaisella sh:lla: *paashi* (492, 504). Harhaanjohtavaa on kirjoittaa italian kielen tapaan ei-italialaisten paikkojen nimet *Ercinia* ja *Ircania* (pro: Herkynia, Hyrkania, 461) ja latinalaiset sukunimet *Aurelio* ja *Foresto* (pro: Aurelius, Forestus, 515).

L. H.